

Nýrnamein og inúítaspeki

Síðastliðið ár markar tímamót á Íslandi hvað meðferð nýrnafrumkrabbameins varðar. Með tilkomu nýrra krabbameinslyfja erum við loksins farin að sjá fram á bættar horfur sjúklinga með útbreitt nýrnafrumkrabbamein. Þetta krabbamein hefur hingað til verið tekið sem dæmi um ólækandi lyfja- og geislaþolinn illkynja æxlisvöxt.

Peir sem meðhöndla nýrnakrabbamein hafa haft á orði, undanfarna mánuði, að tilfellum bókstaflega rigni inn. Slík tilfinning getur þó verið villandi. Þess vegna eru faraldsfræðilegar rannsóknir nauðsynlegar svo leggja megi kalt mat á þróunina yfir lengra tímabil. Í þessu tölublaði Læknablaðsins er yfirlitsgrein um nýrnafrumkrabbamein á Íslandi. Þessi grein er afrakstur mikillar vinnu og eljusemi sem hófst fyrir um tveimur áratugum með einföldum spurningum læknanema og einhvers sem lagði við hlustir. Ávöxtur þessa starfs varð glæsileg doktorsvörn við Háskóla Íslands. Í þessari grein kemur meðal annars fram að nýgengi þessa meins á Íslandi, bæði hjá konum og körlum, er með því hæsta sem gerist. Sem betur fer er þó bróðurparturinn af þessum tilfellum staðbundinn við greiningu og því fallinn til lækningar með brottnámi einvörðungu. Orsakir þessa krabbameins, eins og margra annarra, er vafalaust sambland erfða og umhverfis og nýgengið síðan verulega háð greiningarvirkni í samfélaginu. Sú virkni verður að teljast há héraðs. Ómskoðanir og sneiðmyndatök hafa gert það að verkum að hlutur tilviljunagreininga er nú nærri helmingur allra nýgreininga. Mikið happ er að geta greint og meðhöndlað þetta mein á frumstigi og þannig komið í veg fyrir þjáningar og dauða. Í fjölmörgum tilfellum vildi maður svo gjarnan hafa fengið viðkomandi fyrr til meðferðar svo hægt hefði verið að grípa í skottið á refnum.

Þó ber þess að geta að hér sem í öðrum sjúkdómum skilar aukin greiningarvirkni af sér bæði góðkynja og illkynja meinum sem hafa trúlega litla klíniska þýðingu, sérstaklega fyrir heilsutæpa eða aldraða einstaklinga. Slíkur fundur kallar þó oftast en ekki á róttæka meðferð þegar reglubundið eftirlit væri í raun besti kosturinn. Haldi menn að tæknin einfaldi læknisstarfið þá er það mikill misskilningur og hið fornkvæða „primum non nocere“ er enn í fullu gildi. Fjölmörg manna mein verða best meðhöndluð með orðsins list einvörðungu.

Áratuga þróun í skurð- og svæfingalækningum sem og hjúkrun hefur breytt nýrnaaðgerðum, sem og öðrum holskurðum, úr glæfralegum óvissuferðum í örugga útsýnistúra. Fundur fjölmargra lítilla æxla hefur gert hlutabrottnám nýrna fýsilegan valkost. Þá færist í vöxt að brottnám nýrna sé gert með hjálp kviðsjár til þess að minnka óþægindi sjúklinga eftir aðgerð og flýta fyrir bata. Þessi þróun hefur þegar hafist héraðs bæði norðan og sunnan heiða. Maður skyldi þó óhikað leggja stóra skurði og jafnvel opna jafnhliða upp í brjósthol gerist þess þörf. Þannig tókst, ekki alls fyrir löngu, að fjarlægja stórt nýrnaæxli með æxlissega sem náði til hægri hjartaslegils. Sú aðgerð krafðist djúprar líkamskælingar og algjörar blóðtæmingar líkamans með aðstoð hjarta- og lungnavélar. Í slíkum verkefnum kemur glögglega í ljós hversu öflug sérgreinaþjónusta í skurð- og svæfingalækningum er fyrir hendi hér á landi.

Í tilefni af 50 ára afmæli Skurðlæknafélags Íslands á þessu ári og áður en brjóstkassinn er barinn til óbóta flýtur hér með lítil frásögn um hversu fátt er nýtt undir sólinni þrátt fyrir allt.

Vilhjálmur Stefánsson var enginn landafundamaður. Hans verður hins vegar lengi minnst fyrir það að hafa metið „villimenn“ heimskautilandanna að verðleikum. Af þeim gat hann lært hvernig steinaldarmenn bjuggu í velsæld með óblíðri náttúru og gerðu sér öll veður eins. Dag einn kom þar að í máli Vilhjálms og eins Eir-Eskimóans að Vilhjálmur hóf að stæra sig af þeirri lækisfræði sem iðkuð var um þær mundir í New York: „Þeir geta svæft mann, tekið úr honum nýra eða eitt-hvað af innyflunum og þegar maðurinn vaknaði, vissi hann ekki sjálfur hvað gert hafði verið við hann, nema eftir því sem honum væri sagt og af örinu eftir skurðinn. Ég hef að vísu aldrei séð þetta sjálfur, en þetta er á allra manna vitorði.“ Áheyrandanum fannst þetta ekki meira en hann þekkti til. Hann kannaðist við mann í sínum flokki með langvarandi bakverk. Töframaður einn setti í hann nýjan hrygg í svefni og gerði það svo haganlega að hvergi var neitt að sjá á líkamanum á eftir. Hann hafði ekki séð þetta sjálfur en þetta væri á allra vitorði og ekki hægt að véfengja (1)!

Nú hundrað árum síðar bjarmar fyrir þeirri tíð að við komumst með tærnar þar sem inúítatöframennirnir höfðu hælana.

1) Stefánsson V. Meðal Eskimóa. Í þýðingu Ársæls Árnasonar. Reykjavík 1938.

Eiríkur Jónsson

eirikurjon@landspitali.is

Renal cancer and arctic wisdom

Eiríkur Jónsson MD, Chief of Urology, Landspítali University Hospital, Reykjavík Iceland.

Höfundur er yfirlæknir, þvágfæraskurðlækningadeild Landspítala Hringbraut, 101 Reykjavík.